

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Галузь знань

Спеціальність

Управління фінансовим бізнесом

07 «Управління та адміністрування»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Надія ЦИГАНОВА

(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Людмила ПРИМОСТКА

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Шевель Ельдар Анатолійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Очною (денною) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи
на тему «Розвиток платіжних систем в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "_18_" грудня 2024 р. № 2063-ст
Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах
Банків, платіжних систем України

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1 | Теоретичні основи розвитку та функціонування платіжні системи

(назва розділу)

Розділ 2 | Аналітичне дослідження функціонування платіжних систем в Україні

(назва розділу)

Об'єкт дослідження:	Платіжні системи в Україні
Предмет дослідження:	Економічні відносини, що виникають в процесі функціонування платіжних систем в Україні
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідження теоретичних та організаційних засад функціонування платіжних систем та розробка практичних рекомендацій щодо їх вдосконалення в Україні

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Теоретичні основи розвитку та функціонування платіжні системи
Платіжні системи, сутність зміст, функції та інструменти	
Види платіжних систем	
Інтеграція з міжнародними платіжними системами	
У розділі 2	Аналітичне дослідження функціонування платіжних систем в Україні
Сучасний стан та динаміка платіжних систем в Україні	
Особливості функціонування	
Вплив платіжних систем на соціально-економічний розвиток країни	
Проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні в умовах діджиталізації	

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Романчукевич В. В

(ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

Шевель Ельдар Анатолійович

(ініціали, прізвище)

«18» січня 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Управління фінансовим бізнесом»
Форма навчання: *Денна*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток платіжних систем в Україні»

здобувача Шевель Ельдара Анатолійовича
(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис здобувача)

Науковий керівник:

доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи та страхування
(наукова ступінь, учене звання, посада)

_____ Романчукевич В. В.
(підпис) (Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.
(підпис)

Київ 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 52 сторінки, 8 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 70 найменувань.

«Розвиток платіжних систем в Україні»

Об'єктом дослідження є платіжні системи в Україні.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі функціонування платіжних систем в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідження теоретичних та організаційних засад функціонування платіжних систем та розробка практичних рекомендацій щодо їх вдосконалення в Україні.

Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання:

- дослідити сутність, зміст, функції та інструменти платіжних систем;
- класифікувати платіжні системи та розкрити їхні основні види;
- проаналізувати особливості інтеграції платіжної інфраструктури України з міжнародними платіжними системами;
- дослідити сучасний стан і динаміку розвитку платіжного ринку в Україні;
- охарактеризувати специфіку функціонування платіжних систем в умовах війни та цифрової трансформації;
- оцінити вплив платіжних систем на соціально-економічний розвиток України;
- виявити основні проблеми функціонування платіжних систем і запропонувати напрями їх удосконалення в умовах цифровізації та кризових викликів

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у систематизації та узагальненні теоретичних підходів, розширенні методичного інструментарію дослідження платіжних систем.

Практичне значення отриманих результатів: висновки та пропозиції можуть бути використані банківськими установами та органами державної влади України при формуванні стратегій розвитку платіжних систем у контексті цифровізації.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024-2025.

Рік захисту роботи 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ.....	6
1.1 Платіжні системи, сутність, зміст, функції та інструменти.....	6
1.2 Види платіжних систем.....	10
1.3 Інтеграція з міжнародними платіжними системами.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	20
2.1 Сучасний стан та динаміка платіжних систем в Україні.....	20
2.2 Особливості функціонування.....	34
2.3 Вплив платіжних систем на соціально-економічний розвиток країни.....	39
2.4 Проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні в умовах діджиталізації.....	43
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Сучасний розвиток характеризується активною світовою цифровізацією економічних процесів, у межах якої платіжні системи відіграють ключову роль. Вони забезпечують надійний і безперервний рух грошових потоків між економічними агентами, сприяючи прискоренню та безперервності розрахунків, підвищенню ефективності господарських процесів та зміцненню фінансової стабільності держави.

Актуальність теми: в умовах глобальних трансформацій та викликів, пов'язаних із війною в Україні, зростає потреба у надійних, технологічно розвинених платіжних рішеннях, здатних забезпечити безперервну роботу економіки. Поширення безготівкових розрахунків, стрімкий розвиток фінтеху та збільшення попиту на цифрові фінансові послуги. Актуальність теми підсилюється тим, що платіжна інфраструктура стала критично важливою в умовах повномасштабної війни, забезпечуючи стабільність розрахунків і доступ громадян до фінансових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Колупаєва І. В., Безсонов С., Ставерська Т. О., Літвінова Ю. І. та найбільш актуальну і практично орієнтовану інформацію надає НБУ, публікуючи щорічні аналітичні огляди, звіти з оверсайту платіжної інфраструктури, дані статистики та індикатори платіжної активності. Саме дані НБУ стали основним джерелом інформації для аналізу в цій роботі.

Мета і завдання дослідження: метою роботи є дослідження теоретичних і організаційних засад функціонування платіжних систем, оцінка їх сучасного стану в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення платіжної інфраструктури.

Для досягнення мети в роботі були поставлені такі завдання:

- розкрити сутність, зміст, функції та інструменти платіжних систем;
- класифікувати види платіжних систем та охарактеризувати їх основні риси;

- проаналізувати інтеграцію платіжних систем України з міжнародними системами;
- дослідити сучасний стан і динаміку розвитку платіжної інфраструктури України;
- оцінити вплив платіжних систем на соціально-економічний розвиток;
- визначити основні проблеми та окреслити перспективи розвитку платіжних систем в умовах діджиталізації.

Об'єктом дослідження є платіжні системи в Україні.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі функціонування платіжних систем в Україні.

Методи дослідження: у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз, систематизація, порівняння, графічний метод для візуалізації статистичних даних, а також методи економічного аналізу — динамічні ряди, структурний аналіз, інтерпретація трендів. Основна увага приділялася практичним статистичним матеріалам і підходам, що застосовуються Національним банком України.

Теоретична, методична та практична значущість: отримані результати мають як теоретико-методичну, так і прикладну цінність. Теоретична значущість полягає у систематизації наукових підходів до класифікації та функціонування платіжних систем, а також у поглибленні розуміння їх структури в умовах цифровізації.

Інформаційна база дослідження: слугували офіційні дані Національного банку України, аналітичні звіти та презентації регулятора, законодавчі акти, наукові статті, публікації економічних журналів, а також статистичні матеріали щодо функціонування платіжних систем за 2023–2024 роки.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, що включають теоретичну та аналітичну частину, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні засади розвитку та класифікації платіжних систем, у другому — проведено аналітичне дослідження

функціонування платіжної інфраструктури України, виявлено проблеми та сформульовано практичні рекомендації щодо її удосконалення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ

1.1 Платіжні системи, сутність зміст, функції та інструменти

Платіжна система – це комплекс комунікаційно-технологічних структур, правил і процедур, призначених для виконання фінансових операцій, що дозволяє швидко, безпечно і зручно проводити фінанси між учасниками.

Проведення переказу коштів, є обов'язковою функцією, яку має виконувати платіжна система між фізичними та юридичними особами, державними органами, банками тощо. [1, 3, 4, 32]

До складу платіжної системи, як екосистеми, яка має власні функціонуючі процеси та інструменти, що з відсутності одного з них системи не буде, адже до складу входять ціла низка учасників.

Таблиця 1.1 – Учасники платіжної системи. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [4, 1, 3, 17, 6, 19, 2, 19, 32, 7, 24, 5, 22, 30, 10, 20, 35, 20].

Учасник / Компонент	Основні функції
Банки	<ul style="list-style-type: none"> • Відкриття та ведення рахунків • Грошові перекази (у т.ч. SWIFT) • Випуск карток (дебетові, кредитні, передплачені) • Установка POS-терміналів, банкоматів • Надання електронного банкінгу та легкого доступу до банківської системи
Платіжні провайдери	<ul style="list-style-type: none"> • Організація онлайн-платежів • Робота з e-commerce (Fondy, LiqPay) • Інтеграція з моб. Додатками та веб-сайтами • Посередники між банками і користувачами

Продовження таблиці 1.1

НБУ (регулятор)	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка нормативно-правових актів • Ліцензування учасників • Нагляд за платіжною інфраструктурою • Впровадження інновацій (ISO 20022)
Процесингові центри (спеціалізовані компанії, які технічно забезпечують проведення платежів і обробляють транзакції)	<ul style="list-style-type: none"> • Авторизація та кліринг платежів • Обробка великого обсягу транзакцій • Комунікація між банками і торговими точками (Visa, Mastercard тощо) • Забезпечення безпеки операцій
Оператори технічних послуг (забезпечують технічну підтримку роботи платіжних систем)	<ul style="list-style-type: none"> • Технічне обслуговування (термінали, банкомати) • Програмне забезпечення • Кібербезпека • Підтримка з'єднань
Платіжні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> • Банківські перекази • Платіжні картки • Електронні гаманці (PayPal, Apple Pay) • QR-оплати, мобільні платежі • Інтернет-банкінг
Торгово-сервісні підприємства (підприємства, магазини та сервісні компанії, які приймають оплату за товари чи послуги за допомогою різних платіжних інструментів)	<ul style="list-style-type: none"> • Прийом оплат (POS, онлайн, мобільні) • Інтеграція Apple/Google Pay • Ведення звітності • Захист даних клієнта • Приклади: Rozetka, EVA
Міжнародні платіжні системи (визначають глобальні стандарти платежів, випускають платіжні картки та забезпечують проведення транзакцій між країнами) [20]	<ul style="list-style-type: none"> • Випуск і обслуговування карток (Visa, Mastercard) • Технології (EMV, токенизація) • Обробка транзакцій між країнами • Підтримка багатовалютності • Впровадження інновацій

В системі всі учасники взаємодіють за певними правилами та домовленостями між собою, маючи за основу чітко виписану законодавство.

Таким чином, усі операції, правила, процедури та функціонал, що здійснюються в межах платіжних систем, регулюються чинним законодавством і перебувають у правовому полі. [2, 35, 36, 20, 13]

У сфері електронної комерції процес покупки для клієнта починається з моменту взаємодії з платіжним провайдером. Завдяки злагодженій роботі

платіжних провайдерів, банків, процесингових центрів та інших учасників екосистеми споживач може виконати оплату буквально за кілька кліків, а час здійснення транзакції зазвичай становить від кількох секунд до кількох днів (в особливих випадках). [30]

З огляду на те, що електронні платежі стають дедалі швидшими, зручнішими та безпечнішими, стрімко зростає частка безготівкових операцій. Такі тенденції сприяють подальшому стабільному збільшенню частки cashless-розрахунків у різних сферах бізнесу як в Україні, так і у світі.

Платіжна система, як складова банківської діяльності, виконує ключову роль у забезпеченні грошових переказів між клієнтами та підприємствами. Вона працює як узгоджена цифрова екосистема, де кожен компонент має важливе значення. Основне призначення платіжної системи полягає у створенні інфраструктури та технічних засобів для здійснення платежів. Її головна функція — організація та проведення розрахунків за допомогою платіжних інструментів.

Платіжний інструмент — це засіб у паперовій, електронній чи іншій формі, який застосовується для ініціювання переказу коштів. [4]

Таблиця 1.2 – Платіжні інструменти. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [40, 41, 5, 2, 29, 42, 43, 44].

Інструмент	Опис	Особливості / Види
Платіжні доручення (банківські перекази, електронні платежі)	Розпорядження клієнта банку на переказ коштів з його рахунку на рахунок іншої особи чи підприємства.	<ul style="list-style-type: none"> • Використовуються для переказу будь-яких сум • Поширені в бізнесі • Найпоширеніша форма безготівкових розрахунків
Платіжні картки	Пластикові або віртуальні картки, прив'язані до банківського рахунку або кредитного ліміту.	<ul style="list-style-type: none"> • Дебетова: власні кошти • Кредитна: кредитний ліміт • Передплачена: поповнюється заздалегідь
Чеки	Письмове доручення виплатити певну суму пред'явнику чека.	<ul style="list-style-type: none"> • Рідкісне використання • Актуальні переважно за кордоном • Майже вийшли з обігу в Україні

Продовження таблиці 1.2

Електронні гроші	Цифрові грошові одиниці на платформах/гаманцях.	<ul style="list-style-type: none"> • Приклад: PayPal • Швидкі онлайн транзакції • Застосовуються для онлайн-платежів
Мобільні платежі	Платежі через смартфони, додатки, QR-коди або NFC.	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони/годинники • Google Pay, Apple Pay • Безпечні та зручні
Інтернет-банкінг і мобільний банкінг	Сервіси дистанційного управління рахунками та платежами.	<ul style="list-style-type: none"> • Цілодобовий доступ • Перекази, оплата, контроль • Онлайн-доступ до рахунків
POS-термінали та банкомати	Пристрої для безготівкових розрахунків і роботи з готівкою.	<ul style="list-style-type: none"> • POS: прийом карток, NFC • Банкомати: зняття/внесення готівки • 24/7 доступ до коштів
Додаткові методи	Менш поширені інноваційні способи оплати.	<ul style="list-style-type: none"> • Криптовалюти (Bitcoin) • Платежі за QR-кодом

Підсумовуючи, платіжний інструмент – це не лише технічний засіб для переказу коштів, а й елемент довіри між користувачем і фінансовою системою. Саме завдяки платіжним інструментам користувачі щодня здійснюють мільйони операцій, навіть не усвідомлюючи, наскільки складна інфраструктура стоїть за кожною транзакцією. Також варто зазначити, що з розвитком технологій роль традиційних інструментів (паперові чеки) зменшується, а на перший план виходять мобільні рішення, які не лише спрощують розрахунки, а й формують нові стандарти безпеки та зручності.

1.2 Види платіжних систем

Сучасна зручність у здійсненні платежів — результат складної взаємодії багатьох учасників і технологічних процесів, які об'єднані в єдину систему. Ключову роль у цій системі відіграє платіжна система — особливий учасник, який координує роботу всіх ланок, забезпечуючи безперебійну й надійну передачу платіжної інформації.

Попри те, що платіжна система не емітує банківських карток, не встановлює тарифи для клієнтів і не видає кредити, вона має головне завдання, забезпечити ефективне функціонування фінансової послуги. Вона є технологічним і організаційним центром, що з'єднує банки, процесингові центри, термінали, платіжні шлюзи та кінцевих користувачів. [20, 1, 32]

Платіжні системи можна класифікувати відповідно:

1.1 За географічним охопленням

- Міжнародні платіжні системи: UnionPay, Visa, Mastercard, American Express – працюють по всьому світу, та використовуються для транскордонних розрахунків, підтримують конвертацію валют.
- Регіональні платіжні системи: SEPA (ЄС), TARGET2 (ЄС), CIPS (Китай), Fedwire (США).
- Національні платіжні системи: ПРОСТІР (Україна), RuPay (Індія) - обслуговують операції всередині конкретної держави.

Рисунок 1.1 – Демонстрація вигляду іконок найвідоміших платіжних систем

1.2 За типом послуг [20]

- Карткові платіжні системи: Visa, Mastercard, ПРОСТІР.
- Системи швидких платежів: PayPal, Wise, Revolut.
- Міжбанківські системи: SWIFT, SEPA, TARGET2 — великі міжбанківські перекази та кореспондентські розрахунки.
- Цифрові гаманці та мобільні платформи: Samsung Pay, Apple Pay, Google Pay.

1.3 За типом учасників

- *Банківські: Платіжна система взаємодіє лише з ліцензованими банками.*
- *Небанківські: Учасниками можуть бути фінтех-компанії, мобільні оператори, торгові майданчики. [36, 32, 29, 6, 34, 22, 9, 8, 20]*

Чому обирають саме їх?

Платіжна система — це координатор і «правилоутворювач» у світі платежів. Вона встановлює протоколи, облікові стандарти, безпекові вимоги та відповідає за надійність фінансових операцій між учасниками.

Завдяки перевіреним протоколам (EMV, PCI DSS, 3D Secure) платіжні системи гарантують, що транзакції не будуть скомпрометовані. Це створює високий рівень довіри з боку споживачів, бізнесу та банків. [6, 5, 2, 1, 47, 48, 49, 26]

Міжнародні платіжні системи – це міст між банками в різних країнах, що дозволяє миттєво проводити транскордонні платежі.

Таблиця 1.3 – Види платіжних систем. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [6, 5, 2, 1, 47, 48, 49, 26]

Назва платіжної системи	Охоплення / Країни	Особливості / Мережа	Цільова аудиторія / Позиціонування
Visa	200+ країн	VisaNet – захищена та масштабована мережа	Універсальна для глобального використання
Mastercard	210+ країн	Mastercard Network	Універсальна, широке охоплення ринку
American Express	130+ країн	Модель 3-в-1: емітент, платіжна система, еквайр	Преміум сегмент, бізнес, подорожі
UnionPay	180+ країн	Найбільша в Азії; понад 9 млрд карток	Азійський ринок, глобальна експансія
ПРОСТІР (Україна)	Внутрішній ринок	Національна інфраструктура	Держсектор, соціальні виплати, внутрішні платежі
RuPay (Індія)	70+ країн (переважно Азія)	Частина програми цифрової інклюзії	Місцеві транзакції, підтримка фінансової доступності

Рівень впливу платіжних систем на світовому ринку:

Global Network Card Results – Worldwide 2023 (за даними Nilson Report)

У 2023 році мережі платіжних карток (credit, debit, prepaid) обробили загалом 778,7 млрд транзакцій на суму \$54,1 трлн.

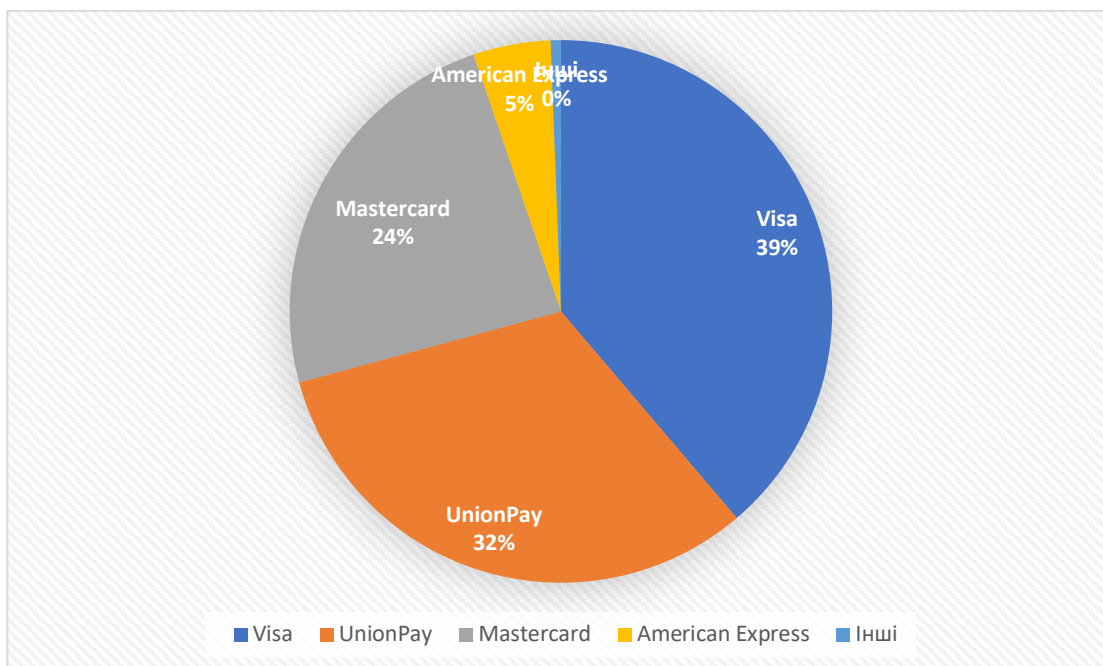

Рисунок 1.2 – частка впливу платіжних систем в світі

- Visa: 38,78% транзакцій
- UnionPay: 32,00%
- Mastercard: 24,00%
- American Express: 4,61%
- Інші (включаючи JCB, Discover та ін.): менше ніж 1%

За вартістю операцій:

- UnionPay мала найбільший обсяг – близько \$20,4 трлн
- Visa – близько \$17,4 трлн
- Mastercard – близько \$13,0 трлн [7, 31]

Примітка: UnionPay домінує у Китаї, що сильно впливає на її частку у світових обсягах. [7, 31]

Міжнародні платіжні системи співпрацюють з банками та платіжними провайдерами з багатьох країн світу. Їхні платіжні картки дозволяють прив'язуватися до рахунків у різних валютах, здійснювати транзакції між країнами та здійснювати валютні операції незалежно від місця перебування користувача.

Картки національних платіжних систем працюють виключно у межах однієї країни. Національна платіжна система, яка створена НБУ для внутрішніх платежів та має назву ПРОСТІР. На сьогодні до НПС «ПРОСТІР» входять 49 учасники, всього випущено 455 тисяч карток. До 2016 року платіжна система ПРОСТІР мала назву Національна система масових електронних платежів (НСМЕП). [9, 22]

Нові платіжні системи, такі як PayPal та інші, належать до небанківських платіжних систем. Вони використовують платіжну систему, як транспортну інфраструктуру, яка працює з електронними грошима, це можуть бути як і традиційні валюти або недержавні грошові одиниці (віртуальні гроші, криптовалюти). Гроші переказуються в межах надавача послуг та його системи на електронні гаманці, а щоб з коштами взаємодіяти за межами віртуальної платформи, вони мають бути переведені на розрахункові рахунки. [7, 24, 25]

Окрему категорію в структурі фінансової інфраструктури становлять службові платіжні системи, які обслуговують міжбанківські розрахунки та обмін фінансовими повідомленнями. Вони працюють виключно на рівні банків та центральних установ, тому є недоступними для пересічних користувачів, але відіграють ключову роль у стабільності фінансових потоків.

Найбільш відомою міжнародною службовою системою є SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications), створена у 1973 році. Вона забезпечує цілодобовий захищений обмін фінансовою інформацією між понад 11 тисячами банків у 200 країнах світу. SWIFT не переказує кошти напряму, а виступає як надійна транспортна мережа для фінансових повідомлень, які запускають транзакції. [50, 51]

Українським аналогом SWIFT у внутрішньому просторі виступає Система електронних платежів (СЕП), розроблена Національним банком України. СЕП виконує міжбанківські розрахунки виключно в національній валюті — гривні. Її використання є обов'язковим для всіх банків країни. З 2023 року функціонує СЕП четвертого покоління, що побудована за міжнародним стандартом ISO20022. Щодня вона обробляє понад 1,2 млн транзакцій. [10, 2, 23, 13, 12, 50]

Що стосується роздрібних платіжних систем, які доступні українським споживачам, то сьогодні на ринку діють такі основні категорії:

- Міжнародні платіжні системи: Mastercard, Visa, UnionPay (доступна з 2020 року). Вони дозволяють проводити транскордонні платежі, працювати з різними валютами та прив'язувати картки до рахунків у будь-якому банку світу.
- Небанківські платіжні системи: до них належать сервіси як-от PayPal, Apple Pay, Google Pay, Wise, Revolut та інші. Ці платіжні системи мають та використовують власну електронну інфраструктуру, яка оперує як фіатними, так і віртуальними валютами (електронні гроші, криптовалюти). Гроші зберігаються в електронних гаманцях, а для виходу за межі платформи необхідно перевести кошти на банківський рахунок або карту. [20]

З проведеним аналізом платіжних систем, зроблений висновок, що вони становлять основу сучасної фінансової інфраструктури, забезпечуючи ефективну, безпечну та зручну взаємодію між усіма учасниками фінансового ринку.

Вважаю, що подальший розвиток платіжних систем має відбуватись на основі нових технологічних пропозицій та рівню довіри користувачів, підкріплюючись безпекою та прозорістю у користуванні. На даний момент користувачі демонструють свою довіру найбільшим платіжним системам як Visa і Mastercard, а з розвитком торгівлі в Китаї, вплив UnionPay зростає, посилюючи свої позиції на світовому ринку.

1.3 Інтеграція з міжнародними платіжними системами

У контексті глобалізації фінансових ринків важливим напрямом розвитку національної платіжної інфраструктури є інтеграція з провідними міжнародними платіжними системами, такими як SWIFT, Visa, UnionPay, SEPA, Mastercard. Така взаємодія є необхідною умовою забезпечення транзакційної взаємозалежності між суб'єктами різних юрисдикцій, а також створення єдиного цифрового платіжного простору. Для України така інтеграція сприяє зміцненню фінансової стабільності, покращенню інвестиційного клімату та розширенню економічних зв'язків із зовнішнім світом. [18, 23, 32, 20, 15]

Завдяки інтеграції з міжнародними системами, національні фінансові установи отримують доступ до:

- обробки транскордонних платежів у мультивалютному форматі;
- прийому міжнародних карткових платежів у сфері торгівлі, туризму, онлайн-сервісів;
- використання єдиних технологічних протоколів безпеки (EMV, PCI DSS, 3D Secure);
- реалізації механізмів фінансової інклюзії та участі в глобальних цифрових ініціативах. [1, 39, 49, 52]

На прикладі України, інтеграція здійснюється як на рівні інфраструктури (наприклад, СЕП 4 покоління побудована за стандартом ISO20022, що забезпечує технічну сумісність з європейською системою SEPA), так і на рівні карткових продуктів.

Серед основних переваг у використанні міжнародного стандарту ISO 20022 для платіжної інфраструктури України визначається:

- поєднання платіжного простору України зі світовим;

- створення та запровадження нового та розширеного функціонування та наповнення існуючих платіжних інструментів на користь банків та їх клієнтів;
- підвищення прозорості та ефективності платежів, покращення рівня обслуговування,;
- додавання нових гравців ринку та інструментів, відповідно до другої платіжної директиви ЄС (PSD2);
- додавання нових автоматичних процесів, які створюють повний життєдіяльний цикл платежів;
- розширення платіжних реквізитів та розширення додаткової інформації;
- посилений захист інформації учасників та клієнтів. [28, 23, 10, 70]

"Стандарт ISO 20022 – це технологічна платформа, яка дає можливість спростити механічні процеси під час здійснення платежів, переносити більше супровідної інформації про платіж. Відповідно, це здешевить транзакції, підвищить гарантованість їх доставки” – пояснив заступник Голови Національного банку України Сергій Холод. [10]

Довідково

ISO 20022 – міжнародний стандарт і методологія створення описів бізнес-процесів, що супроводжуються обміном електронними фінансовими повідомленнями, і проектування схем і форматів цих повідомлень.

Його можна розглядати як «фінансове есперанто», універсальну мову взаємодії різних автоматизованих систем учасників фінансових і торгових ринків.

Стандарт ISO 20022 був затверджений у 2004 році, і за декілька років на основі його методології було спроектовано 280 різних типів повідомлень. Стандарт постійно й активно розвивається, представлені моделі вдосконалюються, відображаючи зростаючі потреби учасників ринку. [31]

Наразі на його основі побудовані формалізовані моделі для таких фінансових операцій:

- Платежі та розрахунки;
- Операції з цінними паперами;
- Обслуговування торгових операцій;
- Банківські карти;
- Операції на валютному ринку.

Зокрема, національна система ПРОСТІР реалізує кобейджингові рішення у співпраці з Mastercard та Visa, що дозволяє здійснювати платежі в межах України та за її кордонами з використанням єдиної платформи (НБУ).

Прикладом ефективної інтеграції виступає діяльність Monobank, який у партнерстві з Universal Bank та Mastercard забезпечує клієнтам доступ до інноваційних карткових та NFC-рішень, а також підтримує транскордонні трансакції (Mastercard, 2022).

Інтеграція з міжнародними системами забезпечує не лише підвищення рівня довіри до національного фінансового сектору, а й сприяє експорту фінтех-продуктів та розширенню участі в глобальному цифровому ринку.

Україна є членом Міжнародного валютного фонду з 1992 року. Основні напрями співпраці включають програми підтримки платіжного балансу, щорічні консультації та технічну допомогу. У 2023 році Міжнародний валютний фонд сформував для України програму фінансування сумою до 15,6 млрд дол. США, спрямовану на відновлення фінансової стійкості та підтримку економічного зростання в умовах післявоєнної відбудови. [45]

Спільна діяльність України з Групою Світового банкуЮ приймає фінансову та технічну допомогу в реалізації проектів розвитку. НБУ виступає банком-депозитарієм, забезпечуючи ефективне управління фінансовими потоками та сприяючи покращенню включення Української фінансової системи у світову економіку та її ритм. [35]

Європейський банк реконструкції та розвитку активно підтримує економічні реформи в Україні, спрямовані на перехід до ринкової економіки. У 2020 році ЄБРР

та НБУ уклали угоду про здійснення валютних своп-операцій гривня/долар США на суму до 500 млн дол. США. Цей крок став важливим елементом у зміцненні макрофінансової стабільності країни. [46]

Україна також співпрацює з Чорноморським банком торгівлі та розвитку та Європейським інвестиційним банком, використовуючи їхні ресурси для фінансування державного та приватного сектору економіки.

Розвиток національної платіжної інфраструктури до рівнів міжнародних систем та платіжних стандартів є стратегічно важливим вектором розвитку, що забезпечує технічну сумісність, розширює фінансову доступність та підвищує рівень конкурентоздатність фінансового сектору.

Вважаю, що така взаємодія дозволяє Україні формувати позитивний інвестиційний імідж на глобальному рівні. Інтеграція в міжнародну платіжну екосистему, є інструментом досягнення макрофінансової стабільності, цифрової трансформації та підвищення фінансової стійкості для громадян та бізнесу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан та динаміка платіжних систем в Україні

У 2023–2024 роках платіжні системи України продемонстрували стійке зростання безготівкових операцій і активний розвиток цифрової інфраструктури навіть в умовах війни.

На кінець 2023 року в країні було зареєстровано 37 платіжних систем, серед яких дві державні (включно з системою важливою СЕП НБУ) та десятки систем, створених вітчизняними банками, небанківськими установами і нерезидентами. Це заклало підґрунтя для конкурентного ринку платіжних послуг та пришвидшило впровадження новітніх технологій.

Статистика свідчить, що більшість транзакцій за платіжними картками стали безготівковими.

- За підсумками 2023 року українські банки та небанківські установи зафіксували операцій з картками у 7 912,5 млн на загальну суму 6 140,8 млрд грн. Із них 91,9% за кількістю та 90,4% за обсягом здійснено в межах України, тоді як частка операцій, проведених за кордоном, зросла до 8,1% за кількістю та 9,6% за сумою – проти лише близько 3,8% і 3,7% відповідно у довоєнному 2021 році. [53]

Рисунок 2.1 – Сума платежів і переказів у межах України млрд грн. [13]

У період з травня по грудень 2023 року найбільший обсяг платежів і переказів у межах України було проведено через СЕП – 136,4 трлн грн, що становить 97,1% з загальної суми операцій. Водночас за кількістю операцій лідирують карткові платіжні системи, через які було здійснено 4,8 млрд платежів, або 84,2% усіх внутрішніх трансакцій. [13]

Такий суттєвий приріст закордонних трансакцій зумовлений масовою міграцією українців за межі країни через війну. В цілому у 2023-му було здійснено 7 397,2 млн безготівкових операцій (в Україні та за кордоном) на суму 3 980,0 млрд грн. Частина безготівкових розрахунків картками досягла ~65% з загального обсягу операцій по картками, перевищивши показник 2021 року (61%). За кількістю трансакцій безготівковий сегмент зріс до 93,5% проти 90,1% у 2021 році, що підкреслює поступове витіснення готівки електронними платежами.

Таблиця 2.1 – Кількість та частка безготівкових операції по платіжним карткам. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [15, 61, 62, 63, 64, 65].

Рік	Кількість безготівкових операцій, млрд шт.	Частка безготівкових операцій (за кількістю)	Частка безготівкових операцій (за сумою)
2018	3,1	~63%	45,1%
2019	4,167	82,4%	50,3%
2020	5,211	~87%	55,8%
2021	7,04	90,1%	60,9%
2022	7,397	93–94%	~65%
2023	~7,9 (оцінка)	~94%	~65%
2024	8,185	94,6%	64,5%

Наведено загальну кількість операцій за платіжними картками українських банків та частку з них, що були безготівковими. Свідчить про впевнену перевагу безготівкових розрахунків: якщо у 2018 році тільки близько половини обсягу

витрат за картками припадало на безготівкові платежі, то у 2020–2021 рр. безготівкові вже перевищили готівкові, а в 2022–2024 рр. їхня частка за сумою стабільно ~65%. Рівень безготівкових операцій по кількості наблизилася до 95% – фактично.

Вплив війни: попри шок початку 2022 року, безготівкові платежі залишаються пріоритетними. У 2022-му частка безготівкових операцій навіть зросла завдяки масовому переходу на безготівкові розрахунки під час війни

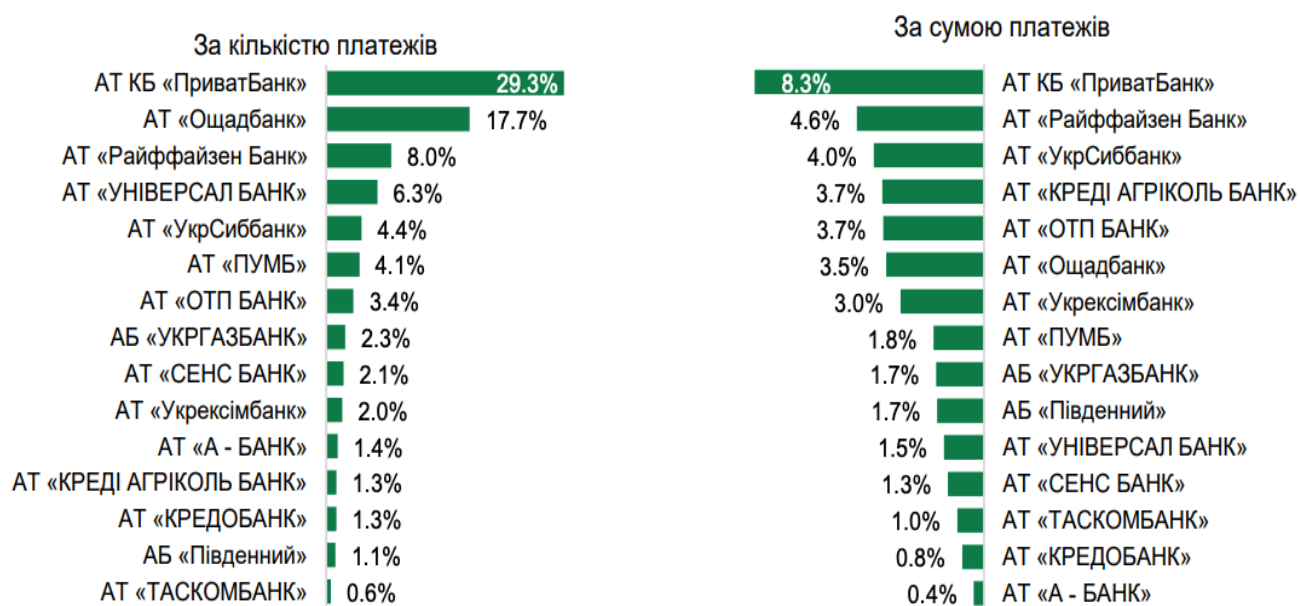

Рисунок 2.2 – Розподіл операцій системно важливих банків, серед учасників СЕП, у 2023 році, %. [13]

Національний банк відзначає, що платіжна інфраструктура витримала ці виклики та забезпечила безперебійне обслуговування трансакцій, підтримуючи високий рівень довіри населення до безготівкових розрахунків.

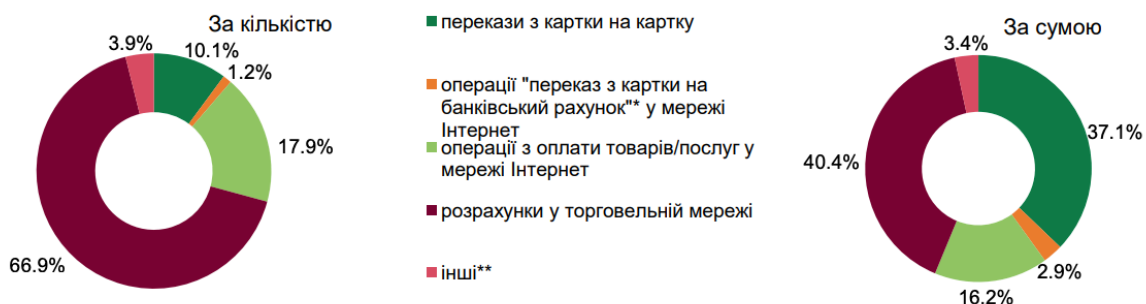

Рисунок 2.3 – Безготівкові операції з використанням платіжних карток у 2023 році. [13]

У 2024 році тенденція до зростання безготівкових розрахунків збереглася. Кількість операцій з платіжними картками досягла 8 654,4 млн, а загальна сума — 6 577,4 млрд грн. Із цього обсягу українці здійснили 8 184,8 млн безготівкових транзакцій на суму 4 243,5 млрд грн як на території України, так і за кордоном. Це становить 94,6% з загальної кількості операцій по картках та 64,5% від їхньої загальної суми, що свідчить про подальше зміцнення тренду безготівкових розрахунків. [26, 27, 14]

Таким чином, частка безготівкових операцій за сумою лишалася високою і стабільною, а за кількістю перевищила показник попереднього року, наблизившись до повної домінації безготівкових розрахунків. Попри повномасштабну війну та навіть цілеспрямовані атаки на енергетичну інфраструктуру, платіжна активність не лише збереглася, а й змістилася у бік цифрових каналів.

Справді, зростання безготівкової економіки під час кризи підтвердило, що українці все більше покладаються на електронні платежі як надійну та зручну альтернативу готівці, що також сприяє фінансовій стабільності під час війни. [15]

Структура безготівкових операцій свідчить про зміну платіжних звичок громадян та бізнесу. Найпоширенішим видом розрахунків стали оплати картками в торговельній мережі (через торгові термінали): у 2023 році на такі транзакції припадало близько 70% від кількості всіх безготівкових операцій (майже 5 млрд операцій) і 40,4% від їх сумарної вартості. У 2024 році ця частка ще зросла – до 73,4% за кількістю та 46,8% за сумою безготівкових операцій, що перевищило б

млрд трансакцій на майже 2 трлн грн. Тобто безготівкова оплата товарів і послуг у торговельних точках стала основним драйвером cashless-економіки. [27]

Другим за значущістю видом стали перекази з картки на картку (P2P, перекази між фізичними особами). У 2023 році вони забезпечили 37,1% від загальної суми безготівкових операцій (близько 1 478,6 млрд грн) та 10,1% від їх кількості. Протягом 2024 року роль P2P дещо зменшилася за сумою (31,1% або 1 318,4 млрд грн), а частка за кількістю становила 8,2%, що може свідчити про відносне уповільнення великих переказів чи насичення цього сегмента. [53]

Натомість відчутно зросла електронна комерція: оплата товарів і послуг онлайн у 2023 році становила 18% за кількістю та 16% за сумою всіх безготівкових операцій, досягнувши 646,5 млрд грн. У 2024-му її питома вага дещо скоротилася в структурі (13,6% за кількістю та 14,7% за сумою, тобто 622 млрд грн), ймовірно через випереджаюче зростання офлайн-трансакцій у торговельній мережі. Проте загальний тренд на широке використання онлайн-платежів зберігся. [15]

Цікаво, що середній чек безготівкової операції зростає, відображаючи як інфляційні процеси, так і більшу готовність українців витратити безготівково. Середня сума однієї трансакції в торговельній мережі підвищилася з 325 грн у 2023 році до 330 грн у 2024 році. Для переказів з картки на картку цей показник коливався біля 1 958 грн (проти 1 972 грн роком раніше), а для онлайн-оплат – зріс із 490 грн до 561 грн за операцію. Це свідчить про поступове збільшення вартості безготівкових покупок і переказів, тобто українці готові довіряти більші суми електронним каналам. [15]

Важливим фактором успіху безготівкової трансформації стала розбудова платіжної інфраструктури. Попри воєнні дії, у 2023 році вдалося відновити й суттєво розширити мережу платіжних терміналів: їх кількість зросла на 25,1% порівняно з 2022 роком – до 449,5 тис. одиниць, з яких 99,2% є безконтактними. За рахунок цього термінальна мережа повністю компенсувала втрати першого року війни та навіть перевищила довоєнний рівень 2021 року на 5,4%. [53]

Станом на кінець 2022 року кількість платіжних терміналів у торговельній мережі зросла на 25,2% і становила 449,5 тис. одиниць, з яких 445,9 тис. (99,2%)

були безконтактними. Водночас, починаючи з травня 2022 року, середня кількість платіжних пристроїв, що використовуються для операцій з картками, зросла на 6,4%. [53].

Станом на 1 січня 2024 року загальна кількість платіжних пристроїв, що належать банкам та небанківським фінансовим установам (банкомати, ПТКС, платіжні термінали), зросла на 30,5% і досягла 49,0 тис. одиниць. Найбільшу частку серед торговельних терміналів утримує АТ КБ "ПриватБанк" - 64,2% від загальної кількості, далі йдуть АТ "Ощадбанк" - 17,2% та АТ "Райффайзен Банк" - 7,4%.

Поширення токенизованих платіжних карток стало можливим завдяки частковому відновленню економічної активності у виробничому та сервісному секторах у 2023 році. Такі картки створюються шляхом заміни стандартних реквізитів фізичних карток на унікальні цифрові ідентифікатори та використовуються через пристрої з підтримкою NFC - наприклад, Apple Pay, Google Pay, тощо. [15]

Протягом 2024 року кількість POS-терміналів збільшилася ще на 10,5%, до 496,6 тис., тобто на 16,4% більше, ніж було наприкінці 2021-го. Це свідчить про швидку цифрову модернізацію торговельного сектору: дедалі більше підприємств здатні приймати карткові оплати, зокрема і в безконтактний спосіб. Паралельно розширювалася мережа торговельних точок, які приймають платіжні карти. У 2023 році їх кількість сягнула 459,7 тис., що майже на чверть більше довоєнного показника (371,6 тис. на кінець 2021 року).

В 2024 році цей показник піднявся до 518,4 тис. пунктів (+12,8% за рік), відображаючи проникнення безготівкових розрахунків навіть у середні та малі заклади торгівлі та сфери послуг.

Рисунок 2.4 – Платіжні пристрої, тис. од. [13]

Розвиток роздрібної інфраструктури дедалі повніше відповідає потребам споживачів в електронних платежах, роблячи безготівкові розрахунки зручнішими та доступнішими у повсякденному житті. Водночас ситуація з банкоматами дещо відрізняється: після суттєвого скорочення їх кількості на початку повномасштабної війни, мережа залишалася відносно стабільною. У 2023 році кількість працюючих банкоматів зросла майже на 2% — до 15,8 тис. одиниць, однак це все ще на 14,4% менше, ніж у кінці 2021 року. Основною причиною залишаються тимчасово окуповані території, де банкоматна інфраструктура була знищена або залишилася недоступною. Станом на кінець 2024 року кількість банкоматів практично не змінилася і становила близько 15,7 тис. одиниць. Однак стагнація кількості банкоматів компенсується вибуховим зростанням цифрових способів оплати, які зменшують залежність від готівки. [54, 70]

Таблиця 2.2 – Платіжна інфраструктура: POS-термінали, банкомати та інші пристрої. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [61, 62, 63, 66, 64, 67, 68, 65, 15].

Рік	POS-термінали в торговельно-сервісній мережі, тис. шт.	Частка безконтактних POS-терміналів	Працюючі банкомати, тис. шт.
2018	279,0	79,4%	~36

Продовження таблиці 2.2

2019	333,8	90%	~34
2020	375	87%	34,8
2021	426,5	92,3%	33,6
2022	359,2	96,9%	15,6
2023	449,5	99,2%	15,8
2024	496,6	97,5%	15,7

Кількість банкоматів в Україні навпаки зменшувалася останні роки, прискорившись із початком війни. Це скорочення порівняно з довоєнним періодом, головним чином через втрату мережі в окупованих регіонах. Інші пристрої: кількість пунктів продажу/послуг, що приймають картки (в т.ч. онлайн-магазини), навіть під час війни продовжила зростати: у грудні 2022 їх було 316 тис. – трохи більше, ніж до війни. Це свідчить про швидку адаптацію бізнесу до безготівкових платежів.

Кількість активних платіжних карток продовжувала стабільно зростати, що свідчить як про зростаючий попит з боку споживачів, так і про вплив державних ініціатив, спрямованих на цифровізацію соціальних та інших виплат. Упродовж 2023 року загальна емісія карток збільшилася на 5% і на початок 2024 року дорівнювала 115,1 млн штук. 2024 року темпи зростання ще більше прискорилися: станом на 01.01.2025 в обігу перебувало вже 132 млн карток – це на 15% більше порівняно з попереднім роком. [53]

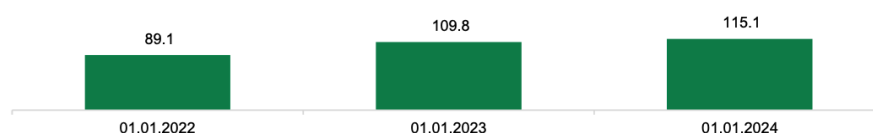

Рисунок 2.5 – Кількість емітованих платіжних карток українськими емітентами, млн шт. [13]

Таблиця 2.3 – Кількість карток в обігу (всього та активних). Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [69, 61, 64, 68, 15].

Рік	Загальна кількість карток, млн шт.	Активні платіжні картки, млн шт.	Активні картки (% від загальної кількості)
2018	59,4	36,9	62,2%
2019	68,9	42,2	61,2%
2020	73,4	~39	~53%
2021	89,1	46,3	~52%
2022	109,8	46,3	42,2%
2023	~115	~52	~45%
2024	132	58,8	44,5%

За 2018–2021 роки, стрімко зростала з 59,4 млн до 89,1 млн кількість емітованих платіжних карток. У 2020 році НБУ змінив підхід до обліку активних карток – замість квартального показника почали рахувати картки, що використовуються щомісяця. Тому у 2020–2021 рр. відсоток активних карток виглядає меншим, хоча абсолютна кількість активно використовуваних карток зросла (до ~46 млн наприкінці 2021).

Вплив війни: у 2022–2023 рр. відбувся різкий стрибок емісії карток, що на 48% більше довоєнного рівня 2021. Зростання зумовлене, зокрема, випуском цифрових карток для соціальних програм («єПідтримка», допомога переселенцям тощо). Водночас частка активних карток зменшилася до ~42–45%, адже багато нових карток використовувалися одноразово або не використовувалися регулярно.

Помітну роль у цьому відіграли державні програми соціальної підтримки, такі як «Національний кешбек», «Зимова єПідтримка» та «єКнига», в межах яких громадянам масово випускалися платіжні картки для отримання допомоги. Втім, важливим є не лише випуск карток, а й їх активне використання. Кількість активних карток (з якими здійснювалися операції протягом місяця), неухильно зростала. У грудні 2023 року таких карток було 52,1 млн (що становить 45,3% від усіх емітованих) – на 12,5% більше, ніж у грудні 2022-го. За підсумками 2024 року число активних карток зросло ще на 13%, до 58,8 млн (44,5% від загальної кількості). [53]

Тобто майже половина всіх карток, емітованих банками, використовується власниками регулярно, що є індикатором високого рівня залученості населення до безготівкового обігу. Додатково, помітним трендом останніх років стало поширення сучасних технологій оплат – безконтактних та токенізованих карток.

Кількість активних безконтактних карток (з технологією NFC та підтримкою PayPass/PayWave) у 2023 році збільшився на 17,1% – до 30,6 млн, що складає майже 59% від усіх активно використовуваних карток. У 2024-му ця цифра зросла до 35 млн (на 14% більше), і частка безконтактних перевищила 60% активного карткового портфеля. [53]

Понад те, спостерігається стрімке зростання популярності токенізованих платіжних карток, інтегрованих у смартфони та інші гаджети. Кількість токенізованих платіжних карток зросла з 26,1 млн у грудні 2022 року до 30,6 млн у 2023-му. Найбільше зростання спостерігалось саме в сегменті активних токенізованих карток: у 2023 році їхня кількість зросла на 56,2% до 12,4 млн, а вже у 2024 році — ще на 33%, досягнувши 16,5 млн. Наразі майже кожна четверта активна картка в Україні - токенізована, тобто інтегрована у цифровий гаманець або мобільний додаток.

Ця динаміка свідчить про швидке освоєння українцями інноваційних способів оплати та активне впровадження зручних безконтактних рішень. У результаті вже у 2023 році 90% (кількість та сума) безготівкових операцій здійснювалися через безконтактний метод або NFC-технології. У 2024 році цей показник сягнув приблизно 95%. Таким чином, майже вся безготівкова торгівля перейшла на сучасні технології, що суттєво підвищує швидкість, зручність і безпеку розрахунків. [15]

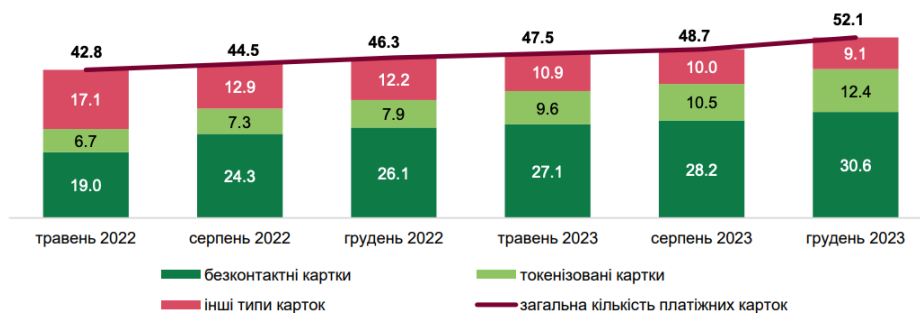

Рисунок 2.6 – Кількість платіжних карток, за якими здійснено видаткові операції протягом місяця, млн шт. [13]

На українському картковому ринку лідируючі позиції займають міжнародні платіжні системи Visa та MasterCard. Найбільша кількість платіжних карток, яка емітована в системі MasterCard — 62,6 млн шт., що становить 54,4% від загальної кількості. На другому місці посідає Visa з показником 52,0 млн карток, або 45,2%. Частка інших платіжних систем є незначною — лише 0,4% від загального обсягу емітованих карток. Це свідчить про високу концентрацію ринку в межах двох провідних міжнародних гравців.

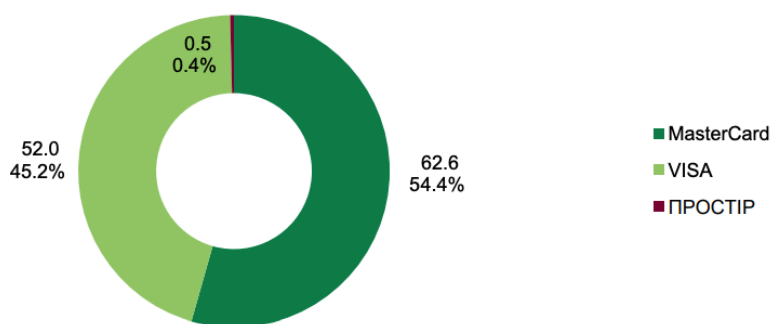

Рисунок 2.7 – Емітовані платіжні картки за платіжними системами, млн шт. [13]

Ринок платіжних карток в Україні характеризується високим рівнем концентрації. У 2023 році три провідні банки — АТ КБ “ПриватБанк” (43,9% від загальної кількості емітованих карток), АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК” (15,8%) та АТ “Ощадбанк” (14,3%) — разом забезпечили 74% усієї емісії карток. Це свідчить про

домінування кількох ключових учасників на ринку та обмежену конкуренцію в сегменті карткових продуктів.

Окрему увагу слід приділити активній регуляторній та технологічній підтримці цифрової трансформації платіжного сектору з боку держави. З 2023 року НБУ реалізує положення Закону «Про платіжні послуги», що передбачає розширення збору статистичних даних та здійснення нагляду (оверсайту) за новими платіжними інструментами, такими як кредитові перекази та пряме дебетування. Це надало змогу більш глибоко аналізувати структуру ринку та виявляти потенційні ризики.

За результатами такого моніторингу встановлено, що платіжні картки є найпопулярнішим інструментом за кількістю операцій у межах країни – на них припадало близько 64% внутрішніх платежів у IV кварталі 2023 року. Водночас за обсягом переказів переважають кредитові трансфери, які становили 93,3% загальної суми за той самий період. [13]

Крім того, 1 квітня 2023 року НБУ запустив нову версію СЕП на базі міжнародного стандарту ISO 20022, перевівши міжбанківські платежі у режим роботи 24/7. Запровадження цього сучасного стандарту підвищило автоматизацію та швидкість обробки платежів, поліпшивши безперервність сервісу навіть в умовах воєнного стану. СЕП забезпечує понад 98% міжбанківських розрахунків у гривні, що є критично важливим для стабільності фінансової системи.

НБУ також посилив нагляд за важливими учасниками платіжного ринку та платіжною інфраструктурою. У відповідь на військові ризики та почастищення кібератак у 2023 році регулятор розширив вимоги до безперервності діяльності ключових об'єктів платіжної інфраструктури та запровадив ризик-орієнтований підхід до моніторингу їхньої діяльності. За результатами моніторингів НБУ застосовував заходи впливу до установ, що порушували нормативні вимоги, тим самим підтримуючи надійність і безпеку платіжного середовища.

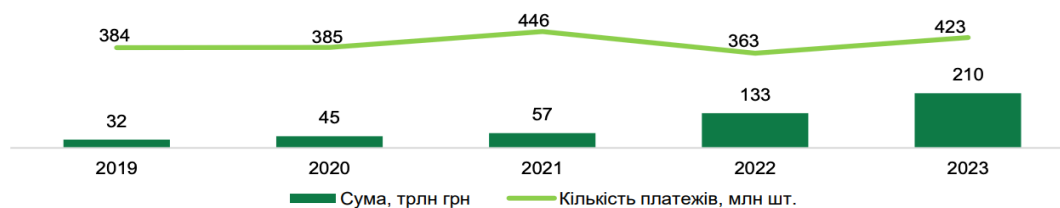

Рисунок 2.8 – Оброблений обсяг платежів СЕП у 2019–2023 роках. [13]

Національний банк України, наслідуючи практики провідних центральних банків світу, постійно здійснює моніторинг функціонування Системи електронних платежів (СЕП), оцінюючи її ефективність, результативність та ризики за кількісними й якісними показниками.

За результатами моніторингу у 2023 році зафіксовано значне зростання обсягів операцій у СЕП: було оброблено 422,8 млн початкових платежів на суму 209,9 трлн грн. У порівнянні з 2022 роком кількість операцій зросла на 16,5%, а їхня загальна сума – на 57,9%. Таке зростання пов’язане з поживленням ділової активності в Україні.

У 2023 році в Системі електронних платежів (СЕП) спостерігалось суттєве зростання активності як з боку бізнесу, так і фізичних осіб. Зокрема, кількість операцій з рахунків суб’єктів господарювання (код 2600) зросла на 21,5% — на 33,8 млн платежів. Особливо динамічне зростання зафіксовано для рахунків фізичних осіб (код 2620): кількість операцій зросла на 76,5%, що становить +23,4 млн операцій, з яких 17,1 млн були переказані на рахунки суб’єктів господарювання.

У середньому протягом доби в СЕП у 2023 році опрацьовувалося 1,6 млн платежів на суму 792,2 млрд грн, що свідчить про високе навантаження на систему та її стабільну ефективність.

Пікове навантаження за кількістю платежів припадало на часовий проміжок з 12:00 до 16:00 - в цей час проходило 37,7% усіх транзакцій. Натомість найбільші суми оброблялися зранку (08:00–12:00) - 48,0% від загального обсягу коштів, а також у вечірній період (16:00–20:00) - ще 41,0%.

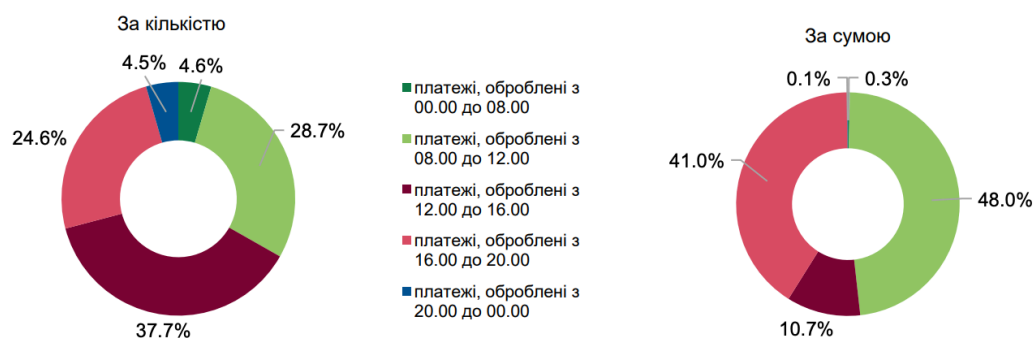

Рисунок 2.9 – Завантаженість СЕП у визначені часові інтервали у 2023 році, у %. [13]

Свідчить, що наймасовіші платежі здійснюються в обідні години, а найбільші за сумами — у першій половині дня та під кінець операційного часу.

Завдяки цим зусиллям платіжні системи України навіть у розпал війни залишалися функціонально стабільними та інноваційно розвиненими, що сприяло підтримці економіки та довіри користувачів.

Загалом, сучасний стан платіжних систем України характеризується високим рівнем цифрової трансформації і впевненим переходом до безготівкової економіки: безготівкові розрахунки впевнено домінують у повсякденному житті, платіжна інфраструктура не лише витримала удар війни, але й продовжила зростання, а фінансова система зберегла стабільність, значною мірою завдяки зростанню довіри населення до електронних платежів та злагодженій роботі банківського сектору і регулятора.

Аналіз динаміки розвитку платіжних систем України дозволяє зробити висновок, що безготівкова економіка поступово стала нормою для більшості українців, що підтверджується зростанням кількості платіжних карток, частки безготівкових операцій, POS-терміналів та активних користувачів цифрових сервісів. Водночас, розширення доступу до сучасних платіжних технологій, таких як NFC, токенизація, P2P-перекази та онлайн-оплати, свідчить про стрімке формування нового платіжного середовища.

З технічної точки зору, важливу роль у забезпеченні стійкості відіграє Система електронних платежів (СЕП) та нова платіжна інфраструктура,

побудована на стандарті ISO 20022. Зусилля НБУ щодо забезпечення безперервності, кіберзахисту та моніторингу платіжного ринку також сприяли підвищенню довіри до фінансової системи.

Особисто оцінюю, що Україна не лише адаптувалася до викликів воєнного часу, а й зробила суттєвий крок уперед у напрямку побудови цифрової платіжної екосистеми. Подальше зростання ринку платіжних послуг потребуватиме інновацій, підсилення безпеки у наш воєнний час та підтримкою користувачів.

2.2 Особливості функціонування

Головна роль платіжних систем полягає в забезпеченні надійного, швидкого та безперебійного руху грошей. Вони виступають фінансовим «кровообігом» економіки, дозволяючи здійснювати розрахунки за товари і послуги, виплачувати заробітну плату, проводити онлайн-платежі тощо. Сучасна економіка неможлива без ефективних платіжних систем: вони прискорюють обіг коштів, зменшують витрати на обробку платежів, сприяють розвитку електронної комерції та фінансової інклюзії населення. В результаті бізнес отримує можливість швидко отримувати виручку, споживачі – зручно оплачувати покупки, а держава – прозорість фінансових потоків та зниження частки готівки в економіці. [33, 34, 11]

Типова платіжна система має кілька структурних елементів:

- Перший - платіжна організація, тобто установа, що є оператором системи і визначає правила її функціонування. Наприклад, Національний банк України є платіжною організацією СЕП, а приватна компанія може бути організатором власної платіжної системи.
- Другий елемент - учасники платіжної системи: банки та небанківські установи, що приєдналися до системи і безпосередньо виконують перекази (емітенти карток, еквайри, платіжні установи).

- Третій - користувачі (платники і отримувачі платежу), між якими проводиться розрахунок.

Четвертий - інфраструктура платіжної системи, яка включає програмно-апаратні комплекси, платіжні шлюзи, процесингові центри, канали зв'язку і захисту інформації. [20, 3, 29, 4, 7, 56, 57]

Таблиця 2.4 – Механізм роботи платіжної системи можна описати на прикладі транзакції. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [20, 3, 29, 4, 7, 56, 57].

Етап	Опис дій
1. Ініціювання платежу	Клієнт (платник) ініціює платіж: <ul style="list-style-type: none"> • проводить картку у POS-терміналі; • або вводить дані картки онлайн (у випадку інтернет-платежу).
2. Передача запиту	Банк-еквайр отримує запит та надсилає його до процесингового центру: <ul style="list-style-type: none"> • перевірка реквізитів; • формування запиту до платіжної системи.
3. Маршрутизація в платіжній системі	Платіжна система (Visa, Mastercard): <ul style="list-style-type: none"> • ідентифікує банк-емітент; • передає запит на авторизацію.
4. Авторизація в банку-емітенті	Банк-емітент: <ul style="list-style-type: none"> • перевіряє баланс; • проводить автентифікацію (3D Secure); • приймає рішення щодо транзакції.
5. Зворотна передача відповіді	Рішення банку передається: <ul style="list-style-type: none"> • через платіжну систему; • процесинговий центр банку-еквайра; • до торгової точки/сайту.
6. Відображення результату	POS-термінал або сайт повідомляє клієнта про результат: <ul style="list-style-type: none"> • успішно / відхилено.
7. Кліринг і розрахунки	У разі міжбанківської транзакції: <ul style="list-style-type: none"> • кліринг - взаємозалік між банками; • розрахунок - списання і зарахування коштів через СЕП НБУ або міжнародну систему.

Таблиця 2.5 – Функції платіжних систем в Україні спрямовані на забезпечення ефективних та безпечних розрахунків. Таблиця систематизована автором на основі опрацьованих джерел [4, 30, 1, 6, 13, 20, 22, 19, 2, 49].

Функція	Опис
Безпека та захист транзакцій	Платіжні системи реалізують заходи безпеки: шифрування, двофакторна автентифікація, 3-D Secure, моніторинг операцій. Це мінімізує ризики шахрайства та підвищує довіру до безготівкових розрахунків. Наприклад, майже всі карткові транзакції нині підтверджуються через OTP-паролі або push-повідомлення, а контактні платежі захищені чиповою технологією та PIN-кодами
Маршрутизація та передача платіжних даних	Система спрямовує платіжні повідомлення від платника до отримувача, забезпечуючи взаємодію між банками та провайдерами, і правильну доставку даних.
Автоматизована обробка платіжних інструкцій	Система перевіряє баланс, резервує/списує кошти, формує підтвердження про транзакцію. Обробка відбувається майже в реальному часі. завдяки чому більшість безготівкових платежів займає лічені
Підтримка різних платіжних методів	Системи забезпечують мультиканальність: робота з банківськими картками, електронними гаманцями, мобільними платежами, переказами рахунок-рахунок.

Правове регулювання функціонування платіжних систем в Україні зазнало суттєвих змін упродовж останніх років, адаптуючись до норм Європейського Союзу та міжнародних стандартів. Нинішня законодавча база не лише визначає основи організації платіжної інфраструктури, а й сприяє впровадженню інноваційних фінансових сервісів та технологій.

Ключовим нормативно-правовим актом у сфері є Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 №1591-IX, який набрав чинності з 1 серпня 2022 року. Він замінив попередній Закон «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» і базується на положеннях Другої платіжної директиви ЄС (PSD2). Закон встановлює правові засади діяльності платіжних систем, визначає категорії

платіжних послуг, вимоги до надавачів послуг, порядок ліцензування (авторизації), принципи нагляду (оверсайту), функціонування електронних грошей та взаємодію учасників платіжного ринку.

Водночас правове регулювання охоплює ще низку базових законів:

1. Закон України «Про Національний банк України» №679-XIV Встановлює роль НБУ як єдиного регулятора платіжних систем. Нацбанк відповідає за організацію розрахунків у державі, реєстрацію учасників платіжної інфраструктури, встановлення правил її функціонування та забезпечення стабільності розрахунків. Згідно зі ст. 7, НБУ має повноваження з нагляду, регулювання і впровадження стандартів діяльності платіжних систем, також визначає форму обігу національної валюти - готівкову чи безготівкову.

2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» №2121-III Регулює діяльність банків, які є основними учасниками платіжних систем. Закон визначає їх повноваження у відкритті рахунків, здійсненні переказів, емісії карток, участі в платіжних системах. Він встановлює обов'язок дотримання нормативів НБУ, гарантування захисту прав клієнтів і виконання вимог фінансового моніторингу. Усі банки зобов'язані бути учасниками СЕП НБУ для забезпечення міжбанківських переказів у гривні.

3. Закон України «Про електронні довірчі послуги» №2155-VIII Визначає правові засади електронної ідентифікації, електронного підпису, печаток і довірчих сервісів. Його положення критично важливі для безпечного функціонування платіжних послуг онлайн, зокрема у контексті дистанційної ідентифікації, підтвердження транзакцій та запровадження стандартів кіберзахисту.

4. Закон України «Про захист прав споживачів» №1023-XII Застосовується до захисту прав користувачів в отриманні платіжних послуг. Забезпечує належне інформування, справедливі умови використання платіжних інструментів, запобігання шахрайству, прозорість комісій та повернення коштів у разі спорів.

5. Закон України «Про електронну комерцію» №675-VIII Регламентує використання електронних платежів у сфері торгівлі. Встановлює вимоги до електронних договорів, процедур підтвердження покупок, збереження електронних квитанцій, що прямо стосується функціонування платіжних шлюзів, мобільних додатків і фінтех-рішень у секторі e-commerce.

НБУ відіграє важливу роль у формуванні, регулюванні та розвитку платіжної інфраструктури держави. Як мегарегулятор фінансового ринку, НБУ виконує низку важливих функцій, серед яких:

- затвердження стандартів, правил і роботи платіжних систем, також технічні та безпекові вимоги;
- контроль та регулювання платіжних систем та їх діяльність;
- ліцензування учасників ринку платіжних послуг, банки, небанківські установи, поштові оператори;
- забезпечення стабільності та безпеки платіжної інфраструктури, включаючи вимоги до резервування, кіберзахисту та безперервності діяльності;
- впровадження інновацій та міжнародних стандартів - зокрема стандарту ISO 20022, відкритого банкінгу, системи платежів у режимі 24/7. [23, 10, 17, 16, 37, 38]

У межах регуляторної діяльності НБУ здійснює оверсайт - постійний нагляд за платіжними системами, оцінюючи їхню надійність і відповідність встановленим критеріям. Нацбанк веде Реєстр платіжної інфраструктури, до якого вносяться усі платіжні системи, їхні учасники, оператори послуг і технічні оператори. Системи, не зареєстровані в цьому переліку, не мають права на діяльність в Україні.

НБУ здійснює моніторинг ключових показників кожної системи, включаючи обсяги операцій, частку ринку та інциденти безпеки. За результатами оцінки, регулятор може надавати системам статус «системно важливих» або «важливих», що передбачає підвищені вимоги до їх фінансової та технічної стабільності.

Важливою функцією НБУ є операційна роль у платіжній інфраструктурі. Нацбанк не лише наглядає, але й *виступає оператором* ключових систем. Найважливіша з них - згадана СЕП, що забезпечує міжбанківські розрахунки у гривні.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що платіжні системи є невід'ємною частиною фінансової інфраструктури України. Вони виконують роль у забезпеченні безперервного руху коштів між усіма суб'єктами економіки. Забезпечують ефективність, безпеку, швидкість фінансових операцій, сприяючи розвитку цифрової економіки, електронної комерції. Як автор, вважаю, що подальший розвиток платіжних систем в Україні має базуватись на принципах відкритості, технологічної гнучкості та адаптації до глобальних викликів - з урахуванням як внутрішніх потреб економіки і міжнародної інтеграції. Це дозволить не лише підтримувати макрофінансову стабільність, а й формувати конкурентоспроможну цифрову економіку.

2.3 Вплив платіжних систем на соціально-економічний розвиток країни

Збільшення безготівкових розрахунків означає, що більше транзакцій фіксуються офіційно, що ускладнює ухилення від оподаткування та приховування доходів. Уряд України ще в межах програми “Cashless economy” 2015–2020 ставив за мету «звуження тіньової економіки через електронні платежі», вказуючи на те, що безготівкові операції підвищують податкові надходження та скорочують обсяги неформальної економіки. Хоча оцінки частки тіньового сектору варіюються, дослідження ЕУ 2023 року показує, що тіньова економіка України становила близько 19,3% ВВП. Це все ще значна частка, і розвиток платіжних систем розглядається як інструмент поступового «виведення з тіні» таких операцій. [58]

Зростання обсягу безготівкових оплат залишає кошти в банківській системі, збільшуючи їх оборотність і «підживлюючи економіку» на противагу готівці, що

осідає поза банками. Таким чином, сучасні платіжні інструменти сприяють прозорості фінансових потоків і зміцнюють фіскальну дисципліну держави.

Для малого та середнього бізнесу інтеграція сучасних платіжних систем стала фактично необхідною умовою успішної діяльності. У цифрову епоху споживачі очікують можливості сплатити за товар чи послугу миттєво і зручно, бажано не витрачаючи час на готівку або банківські візити. Тому бізнеси, які впроваджують у себе приймання безготівкових платежів, отримують значні переваги.

1. По-перше, розширення клієнтської бази і обсягів продажів. Наявність на сайті інтернет-магазину опції оплати картою чи через Apple Pay помітно підвищує конверсію покупців. Якщо раніше користувач міг відмовитись від замовлення, не знайшовши зручного способу оплати, то тепер бізнес, підключивши платіжний шлюз, усуває цю перепону.

2. По-друге, зручність і автоматизація фінансових операцій. Інтеграція платіжної системи означає, що платежі зараховуються автоматично на банківський рахунок підприємця, з детальним описом (номер замовлення тощо). Це спрощує бухгалтерський облік і звірку оплат – немає потреби вручну перевіряти кожен платіж, клієнт не мусить надсилати квитанцію. Багато платіжних сервісів надають кабінети мерчанта з аналітикою продажів, статистикою транзакцій, можливістю експорту даних у бухгалтерські програми. Для бізнесів, де немає штатного фінансового відділу, такі інструменти економлять час і ресурси. Також відпадає проблема інкасації готівки, ризик пов'язаний з зберіганням готівкових виторгів – кошти надійшли на рахунок і одразу можуть бути використані для бізнес-цілей або розміщені на депозит тощо.

3. По-третє, підвищення рівня сервісу та конкурентоспроможності. Малий магазин, що приймає картки і онлайн-платежі, сприймається клієнтами як сучасний і клієнтоорієнтований. Це підвищує довіру: споживач бачить, що сайт захищений (SSL), оплата проходить через відомий безпечний шлюз – значить бізнес легальний і відкритий.

4. По-четверте, нові можливості росту. Коли базовий процес оплати налагоджено, бізнесів може експериментувати з додатковими сервісами від платіжних систем: запропонувати клієнтам оплату частинами/розстрочку (наприклад, через MonoPay або ПриватБанк), впровадити партнерські програми кешбеку (де платіжна система автоматично нараховує бонуси), продавати товари в кредит онлайн тощо. Такі опції раніше були доступні лише крупному ритейлу, а тепер через стандартизовані API навіть невеликий інтернет-магазин може підключити, скажімо, оплату частинами за 15 хвилин і конкурувати з мережевими магазинами, пропонуючи аналогічний сервіс.

5. Нарешті, у контексті України важливо, що держава й НБУ стимулюють перехід бізнесів на безготівкові розрахунки, зокрема через вимоги мати РРО/ПРРО (реєстратор розрахункових операцій) при прийманні готівки. [1, 30, 21]

Цифрові платіжні технології стали невід'ємною частиною життя молоді. Молодше покоління вирізняється високим рівнем сприйняття фінтеху та нових послуг. В Україні набули популярності мобільні банківські додатки, якими активно користуються студенти та молоді фахівці. Активність молодого покоління стимулює бізнес та державу до впровадження нових платіжних рішень, орієнтованих на мобільність та онлайн-взаємодію.

Водночас платіжні системи сприяють підвищенню фінансової включеності старших поколінь, хоча цей процес є поступовим. Ще кілька років тому значна частка пенсіонерів отримувала пенсії готівкою через “Укрпошту”, що було пов’язано як з відсутністю навичок користування банком, так і з певною недовірою. Нині ситуація змінюється, більшість вже отримують виплати на банківські рахунки. Державні й комерційні банки пропонують спеціальні пенсійні картки та спрощені тарифи, аби залучити цю категорію клієнтів до безготівкових послуг. Завдяки цьому літні люди отримують свої кошти швидше і безпечніше, аніж чекати листоношу, і можуть знімати гроші або оплачувати покупки карткою поблизу дому. Хоча проблема цифрової грамотності залишається – частина пенсіонерів користується карткою лише для зняття всієї пенсії готівкою – тенденція до переходу на безготівкові виплати є сталою.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) та інші вразливі групи також отримали вигоду від розвитку платіжних систем. При умові масових переміщень населення у 2022–2023 рр. цифрові рішення дозволили оперативно надавати соціальну допомогу тим, хто її потребує, незалежно від їхнього місця перебування. Через державний портал і застосунок «Дія» запроваджено послуги для ВПО – зокрема, реєстрацію статусу та оформлення щомісячної допомоги онлайн. Громадяни могли подати заявку і отримати кошти на картку, не відвідуючи фізично органи соцзахисту. Як результат, переселенці швидко отримали належні їм виплати навіть знаходячись далеко від рідного дому зокрема через програму «єПідтримка», що спрямовувала грошову допомогу на віртуальні картки. Це підвищило адресність і оперативність соціальних виплат, зменшило черги та бюрократію, висновок на власному досвіді.

Поширення безготівкових розрахунків сприяє зростанню прозорості фінансових потоків, підвищенню податкових надходжень і поступовому зменшенню частки тіньової економіки. Це особливо актуально в умовах воєнного часу, коли ефективне управління ресурсами держави є критично важливим. Для малого та середнього бізнесу, інтеграція сучасних платіжних рішень стала ключовим чинником конкурентоспроможності. Безготівкові розрахунки дозволяють не лише автоматизувати фінансові процеси, а й підвищити зручність для клієнтів, розширити клієнтську базу та налагодити облік без додаткових витрат. Молодь активно приймає нові платіжні технології, користуючись мобільними додатками та онлайн-банкінгом. Старші покоління також поступово адаптуються до цифрових рішень.

Доцільним, можна визначити поняття, що в умовах сучасних викликів саме платіжні системи та їх регулювання формують нову інфраструктуру довіри: між громадянами, бізнесом та державою. Їх подальший розвиток має бути спрямований на поєднання доступності, безпеки.

2.4 Проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні в умовах діджиталізації

Попри значні успіхи, на шляху розбудови платіжних систем в Україні існує низка проблем, пов'язаних як з технологічними та інфраструктурними викликами, так і з регуляторними, економічними та поведінковими бар'єрами.

Одним з ключових викликів є забезпечення стабільності платіжної інфраструктури за будь-яких обставин. Події 2022–2023 років показали вразливість традиційної інфраструктури: російські ракетні удари по енергосистемі призводили до блекаутів, що загрожувало безперебійному функціонуванню банківських мереж та зв'язку. Для вирішення цієї проблеми НБУ спільно з банками створили мережу банків по країні, обладнаних генераторами, резервними каналами зв'язку та посиленням інкасо, які можуть працювати навіть під час тривалого відключення електроенергії. Такий підхід дозволив підтримувати роботу ключових сервісів і доступ клієнтів до грошей у критичні моменти.

Інша технологічна проблема – ризики кібербезпеки, які зростають пропорційно до діджиталізації фінансової системи. Україна перебуває під постійними кібератаками: у першому півріччі 2023 року кількість російських кібератак зросла на 36%. Націлювання на банки та платіжну інфраструктуру – частина цієї агресії (так, у грудні 2023 року масштабна атака на провайдера “Київстар” порушила роботу сервісів мобільного банкінгу в деяких регіонах. [59])

Поведінкові бар'єри. Важливою проблемою залишається недовіра частини населення до новітніх фінансових інструментів та низький рівень фінансової грамотності. Хоча довіра до банків за останні роки суттєво зросла, певний скепсис все ще присутній. За опитуванням Фонду гарантування вкладів та USAID, на початок 2024 року 64% українців довіряють банкам. Це позитивний показник, який свідчить про перевищення “критичної маси” довіри. [60]

Однак, решта населення або має нейтральну позицію, або не користується банківськими послугами взагалі. Фінансова грамотність хоча й зростає, але

залишається нижчою за європейські стандарти: за оцінкою OECD, українці у 2021 році набрали *12,3 бала з 21 можливого* за індексом фінансової грамотності – тобто лише ~58% від максимального рівня. Це означає, що значна частина громадян не до кінця розуміє принципи роботи фінансових продуктів, не вміє ефективно ними користуватися або обережно ставиться до новинок. Наприклад, частина населення побоюється шахрайства при онлайн-оплатах, дехто не довіряє “невидимим” грошам без фізичного підтвердження. Особливо це стосується вразливих груп: мешканців сільської місцевості, людей похилого віку, осіб з низьким рівнем освіти. Для них потрібні додаткові зусилля з навчання та роз’яснення. [60]

Розглядаю варіант, що подальше зміцнення платіжної екосистеми України має ґрунтуватися не лише на технічних інноваціях, а й на паралельному розвитку людського капіталу: підвищенні фінансової обізнаності, доступності сервісів для всіх категорій населення та побудові довіри до нових форм розрахунків. Адже, беручи до уваги, більшість населення досі остерігаються онлайн платежів, хоч вже мають довіру до банку і розуміють як ним користуватись.

ВИСНОВКИ

Платіжні системи є ключовим елементом фінансової інфраструктури, що забезпечують стабільність, швидкість і безпеку грошових розрахунків в економіці. Їх функціонування має критично важливе значення для належної взаємодії між банками, бізнесом, державою та громадянами. В умовах цифровізації фінансових процесів і викликів, пов'язаних із війною.

Проведене дослідження підтвердило, що український платіжний ринок перебуває на етапі активної трансформації. Широке впровадження безготівкових інструментів, розвиток мобільного банкінгу, зростання кількості платіжних терміналів та інтернет-платформ свідчать про поступовий перехід країни до цифрової економіки. Збільшення частки безготівкових операцій серед населення, а також високий рівень технологічного забезпечення банків і платіжних провайдерів виводить Україну в лідери серед країн Центрально-Східної Європи за темпами розвитку електронних платежів.

Конкуренція на ринку платіжних послуг стимулює розвиток інновацій і сприяє зниженню комісій, розширенню функціональності сервісів та підвищенню доступності фінансових послуг. Зокрема, активна участь небанківських фінансових установ і фінтех-компаній відкрила нові можливості для інтеграції з сучасними платформами, мобільними гаманцями, чат-ботами та іншими каналами взаємодії з клієнтами.

Регуляторна політика Національного банку України відіграє ключову роль у розвитку цієї сфери. Прийняття Закону України «Про платіжні послуги» стало фундаментом для адаптації українського законодавства до вимог ЄС та впровадження нових стандартів безпеки, відкритого банкінгу, ліцензування нових учасників ринку. Система електронних платежів (СЕП) на базі НБУ забезпечує майже всі міжбанківські перекази в національній валюті та є технічною опорою платіжної інфраструктури держави.

Загалом, платіжні системи України формують нову якість фінансових відносин, забезпечуючи прозорість, зручність і надійність розрахунків для всіх учасників ринку. У перспективі очікується ще глибша цифровізація фінансового сектору, поява нових гравців і послуг, посилення ролі відкритих рішень, що сприятиме подальшому зростанню довіри населення до безготівкових платежів.

Автором у процесі дослідження було:

- систематизовано ключові учасники платіжної інфраструктури України із візуальним представленням їх функцій;
- проведено аналітичне порівняння динаміки безготівкових операцій за 2018–2024 роки, що дозволило виявити стабільну тенденцію переходу до cashless-економіки;
- запропоновано підхід до класифікації проблем платіжних систем за типом: технологічні, регуляторні, поведінкові;
- узагальнено переваги інтеграції з міжнародними платіжними системами на прикладі впровадження стандарту ISO 20022;
- обґрунтовано доцільність подальшого розвитку фінансової інклюзії шляхом розширення цифрових сервісів для вразливих груп населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке платіжна система та які з них працюють в Україні. 2022. URL: <https://fondy.ua/uk/knowledge/payment-system/> (Дата звернення: 2.04.2025).
2. Види та принцип роботи платіжних систем. 2023. URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/vidi-ta-princip-roboti-platizhnih-sistem/> (Дата звернення: 2.04.2025).
3. Кушнеров О. В. Платіжні системи: сутність, функції та класифікація. *Вчені записки Університету «КРОК»*. – 2016. – Випуск 44. С. 72-79. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a3f4cb0d-fc8d-4fbe-94c9-dc9949c24bf4/content> (Дата звернення: 14.03.2025).
4. Закон України «Про платіжні послуги» (Відомості Верховної Ради України, 2023, № 10-11, ст.26). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249> (Дата звернення: 24.02.2025).
5. Види платіжних інструментів, які використовуються для ініціювання платіжних операцій. Товариство з обмеженою відповідальністю «МСБ ФІНАНС». URL: <https://msb.ua/wp-content/uploads/2024/09/види-платіжних-інструментів-які-використовуються-для-ініціювання-платіжних-операцій.pdf> (Дата звернення: 02.03.2025).
6. Рейтинг популярних платіжних систем у світі. URL: <https://crosspay.net/rejting-populyarnih-platizhnih-sistem-v-sviti/> (Дата звернення: 02.03.2025).
7. Global Network Card Results Worldwide - 2023. URL: <https://nilsonreport.com/articles/global-network-card-results-worldwide-2023/> (Дата звернення: 10.04.2025).
8. Мережа прийому платіжних карток НСМЕП розширилася на 2899 банкоматів. НБУ, 2015. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mereja-priyomu-platijnih-kartok-nsmer-rozshirilasya-na-2899-bankomativ> (Дата звернення: 10.03.2025).
9. Платіжна система ПРОСТІР. Офіційний сайт національної платіжної системи України. 2025. URL: <https://prostir.gov.ua> (Дата звернення: 10.03.2025).
10. Платіжна інфраструктура України переходитиме на міжнародний стандарт ISO 20022. НБУ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ukrayini-perehoditime-na-mijnarodniy-standart-iso-20022> (Дата звернення: 10.03.2025).
11. Колупаєва І. В., Безсонов С. Стан і напрями розвитку електронної комерції в Україні. *Проблеми економіки*, 2023, № 2, с. 74–80. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2023-2_0-pages-74_80.pdf (Дата звернення: 14.03.2025).

12. Основні тенденції розвитку платіжних систем в Україні. НБУ 2010 URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/83148-osnovni-tendentsiyi-rozvitku-platijnih-sistem-v-ukrayini> (Дата звернення: 24.02.2025).
13. Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку. НБУ, 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2023.pdf?v=8 (Дата звернення: 18.04.2025).
14. Картковий ринок за дев'ять місяців 2024 року: частка безготівкових операцій продовжує зростати. НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kartkoviy-rinok-za-devyat-misyatsiv-2024-roku-chastka-bezgotivkovih-operatsiy-prodovjuye-zrostati> (Дата звернення: 18.04.2025).
15. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami> (Дата звернення: 18.04.2025).
16. Звіт про виконання комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року. НБУ, 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CP_finsektor_2020_report.pdf (Дата звернення: 18.04.2025).
17. А9. Cashless есоному. Концепція проекту. НБУ, 2016. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Cashless_economy_2016-05-18_pr.pdf (Дата звернення: 18.04.2025).
18. Безготівкові розрахунки: презентації та матеріали. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash#295-prezentatsii> (Дата звернення: 18.04.2025).
19. Як розвивається електронна комерція в Україні. 2024. URL: <https://sprava.prom.ua/yak-rozvyvayetsya-elektronna-komercziya-v-ukrayini/> (Дата звернення: 18.04.2025).
20. Платіжна система. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems/5a46e3b7627a2082524cbcf6ba44c929> (Дата звернення: 24.02.2025).
21. О. О. Вольвач, Сучасний стан платіжних технологій в Україні. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" № 8, 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/202.pdf (Дата звернення: 14.03.2025).
22. Про нас. ПРОСТІР, 2025. URL: <https://prostir.gov.ua/ua/about-us> (Дата звернення: 10.03.2025).
23. Система електронних платежів. НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep> (Дата звернення: 10.03.2025).
24. Mastercard за 10 міс.-2024 змогла скоротити відрив від Visa за кількістю карток на ринку України – НБУ. Interfax- Україна, 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1036886.html> (Дата звернення: 07.05.2025).
25. Розрив між платіжними картками Visa та Mastercard в Україні скоротився до 8,1% — НБУ. Fintechinsider, 2024. URL: <https://fintechinsider.com.ua/rozryv->

- [mizh-platizhnymy-kartkami-visa-ta-mastercard-v-ukrayini-skorotyvsya-do-81-nbu/](#) (Дата звернення: 22.04.2025).
26. Українці торік здійснили понад 8,6 мільярдів операцій з використанням платіжних карток: яка це сума. 2024. URL: <https://pravda.com.ua/finances/skilki-operacij-z-vikoristannjam-platizhnih-kartok-zdiysnili-ukrajinci-torik-803895/> (Дата звернення: 22.04.2025).
27. Українці в умовах війни все одно надають перевагу безготівковим розрахункам. Укрінформ, 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3966371-ukrajinci-v-umovah-vijni-vse-odno-nadaut-perevagu-bezgotivkovim-rozrahunkam.html> (Дата звернення: 22.04.2025).
28. Визначено перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні. НБУ, 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/viznachenno-perelik-vajlivih-obyektiv-platijnoyi-infrastrukturi-v-ukrayini> (Дата звернення: 10.03.2025).
29. Платіжні системи: конспект лекцій / укладачі: О. С. Кушнерьов, Т. В. Доценко. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 268 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80755/3/Kushnerov_platizhni_systemy.pdf (Дата звернення: 14.03.2025).
30. Як інтеграція платіжного сервісу покращує клієнтський досвід та підвищує конверсію в e-commerce? Інтерв'ю з комерційним директором RozetkaPay. Web-Promo, 2025. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/intervyu-rozetkapy-oleksij-miropolskij/> (Дата звернення: 01.05.2025).
31. Mastercard and Visa Cards in the US 2023. Nilson Report, 2023. URL: <https://nilsonreport.com/articles/mastercard-and-visa-cards-in-the-us-2023/> (Дата звернення: 10.04.2025).
32. Що таке платіжні системи? Shelfy, 2024. URL: <https://shelfy.com.ua/newsroom/shho-take-platizhni-sistemi/> (Дата звернення: 10.04.2025).
33. Закон України «Про платіжні послуги» (Відомості Верховної Ради України, 2023, № 10-11, ст.26). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (Дата звернення: 10.03.2025).
34. Джусов О. А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. *Економічний простір*, 2020, №154, с. 190–196. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/503/489> (Дата звернення: 10.03.2025).
35. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (Дата звернення: 22.04.2025).
36. Медвідь Б. В. Інтеграція ринку платіжних послуг України у європейське фінансове середовище. Кваліфікаційна робота. КНТЕУ, 2020. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c5392d40-6f4c-46b1-ba81-8822b669921b/content> (Дата звернення: 04.04.2025).
37. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238) URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (Дата звернення: 14.05.2025).
38. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (Дата звернення: 28.02.2025).
39. Ставерська Т. О., Літвінова Ю. І. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. Випуск №60/2024
URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3625/3555>
(Дата звернення: 10.03.2025).
40. Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX від 01.07.2021. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 10-11, ст.26). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1591-20> (Дата звернення: 28.02.2025).
41. Безготівкові розрахунки: матеріали. НБУ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash> (Дата звернення: 22.04.2025).
42. Платіжні інструменти: особливості використання в Україні. Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/19994/> (Дата звернення: 22.04.2025).
43. Електронні гроші та виконання платіжних операцій з ними: створено новий порядок. НБУ, 2022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/elektronni-groshi-ta-vikonannya-platijnih-operatsiy-z-nimi-stvoreno-noviy-poryadok> (Дата звернення: 22.04.2025).
44. Використання POS-терміналів у 2025 році: кому це потрібно та які є винятки. Cashalot, 2025. URL: <https://cashalot.ua/blog/1738333149-vikoristannya-pos-terminaliv-u-2025-roci-komu-ce-potribno-ta-yaki-je-vinyatki> (Дата звернення: 22.04.2025).
45. МВФ надасть Україні кредит на 15,6 млрд доларів — FT. Бажнет, 2023 URL: <https://www.bagnet.org/news/economics/1346240/mvf-nadast-ukrayini-kredit-na-156-mlrd-dolariv-ft> (Дата звернення: 14.05.2025).
46. НБУ та ЄБРР підписали договір про валютний своп на 0,5 млрд дол. США. НБУ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-yebrr-pidpisali-dogovir-pro-valyutniy-svop-na-05-mlrd-dol-ssha> (Дата звернення: 14.05.2025).
47. Платіжна система Visa: як працює і чим краща. Rates.fm, 2024. URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/platizhna-sistema-visa-yak-pracyuye-i-yaki-yiyi-perevagi/> (Дата звернення: 14.05.2025).
48. Топ-7 платіжних систем світу: переваги та недоліки, порівняння. Rates.fm, 2023. URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/top-7-platizhnih-sistem-svitu-perevagi-ta-nedoliki-porivnyannya/> (Дата звернення: 14.05.2025).
49. PCI Security Standards Council. Офіційна сторінка. 2025. URL: <https://www.pcisecuritystandards.org> (Дата звернення: 10.05.2025).
50. Що таке SWIFT і що буває, коли його немає. Укрінформ, 2018 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2579702-so-take-swift-i-so-buvae-koli-jogo-nemaє.html> (Дата звернення: 10.05.2025).

51. SWIFT. Офіційна сторінка глобальної міжбанківської мережі. 2025 URL: <https://www.swift.com> (Дата звернення: 10.05.2025).
52. EMVCo. EMV 3-D Secure: технологія безпеки онлайн-платежів. 2025. URL: <https://www.emvco.com/emv-technologies/3-d-secure/> (Дата звернення: 10.05.2025).
53. Другий рік повномасштабної війни: обсяги безготівкових розрахунків зростають. НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut> (Дата звернення: 02.03.2025).
54. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з картками. Дебет-Кредит, 2025. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/96562-bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-roci-suttjevo-perevazali-sered-operacii-z-kartkami> (Дата звернення: 14.05.2025).
55. Щорічний звіт з оверсайту: головні факти про нагляд інфраструктури фінансового ринку в 2023 році. НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/schorichniy-zvit-z-oversaytu-golovni-fakti-pro-oversayt-infrastrukturi-finansovogo-rinku-v-2023-rotsi> (Дата звернення: 18.04.2025).
56. Що таке процесинг платежів та як він працює. Tranzo, 2021. URL: <https://tranzo.com/uk-ua/blog/shcho-take-protseynh-platezhiv-ta-yak-vin-pratsoe> (Дата звернення: 18.04.2025).
57. Процесинговий рахунок: що це та як працює. Azola Legal, 2024 URL: <https://azolalegal.com/blog/protseyngovyj-rahunok-shho-tse-ta-yak-pratsoe> (Дата звернення: 18.04.2025).
58. Стратегія Національного банку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (Дата звернення: 18.04.2025).
59. Кількість кібератак з боку росії зросли у 2023 році: звіт CERT-UA. Speka, 2024 URL: <https://speka.media/kiberataki-z-boku-rosiyi-zrosli-u-2023-zvit-cert-ua-9dn1k5> (Дата звернення: 18.04.2025).
60. Банківській системі довіряють близько 64% українців. Укрінформ, 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3838855-bankivskij-sistemi-doviraut-blizko-64-ukrainciv.html> (Дата звернення: 18.04.2025).
61. Понад 50% операцій з картками в Україні — тепер безготівкові (НБУ). Дебет-Кредит, 2020. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/60677-ponad-50-operacii-z-kartkami-v-ukrayini-teper-bezgotivkovi-nbu> (Дата звернення: 18.05.2025).
62. 45,1% – частка розрахунків із використанням платіжних карток за 2018 рік. Дебет-Кредит, 2019. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/53703-451-castka-rozrahunkiv-iz-vikoristanniam-platiznix-kartok-za-2018-rik> (Дата звернення: 18.05.2025).
63. Основні тренди карткового ринку у 2020 році: безконтактні платежі та розрахунки в інтернеті. НБУ, 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi-bezkontaktni-plateji-ta-rozrahunki-v-interneti> (Дата звернення: 18.05.2025).

64. У 2022 році сума безготівкових операцій за картками зросла на 40%. Skilky-skilky.info, 2022. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2022-rotsi-suma-bezgotivkovykh-operatsiy-za-kartkamy-zrosla-na-40/> (Дата звернення: 18.05.2025).
65. Як змінились обсяги безготівкових розрахунків у другий рік війни. Дебет-Кредит, 2024 URL: <https://news.dtkr.ua/finance/bank-system/89307-iak-zminilis-obsiagi-bezgotivkovix-rozrachunkiv-u-drugii-rik-viini> (Дата звернення: 18.05.2025).
66. В Україні торік поменшало банкоматів, натомість зросла кількість POS-терміналів — НБУ. Укрінформ, 2021 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3192589-v-ukraini-torik-pomensalo-bankomativ-natomist-zrosla-kilkist-posterminaliv-nbu.html> (Дата звернення: 18.05.2025).
67. В Україні зростає кількість платіжних карток і POS-терміналів. Finance.ua, 2022. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/509017/v-ukrayini-zrostaye-kilkist-platizhnyh-kartok-i-pos-terminaliv> (Дата звернення: 18.05.2025).
68. Воєнний рік: безготівкові операції — у пріоритеті в українців. НБУ, 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voyenniy-rik-bezgotivkovi-operatsiyi--u-prioriteti-v-ukrayintsiv> (Дата звернення: 18.05.2025).
69. Опитування щодо використання платіжних систем (2018): результати аналітичного звіту. НБУ, 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Survey_PS_2018.pdf (Дата звернення: 18.05.2025).
70. Шевель Е. А., Романчукевич В. В. Розвиток платіжних систем в Українію. Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку: матеріали VIII. Міжнародної студентської наукової конференції, м. Вінниця, 7 березня, 2025 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». — Вінниця: ТОВ УКРЛОГОС Груп», 2025. 27-28 с.